scientific theory; the concept of "deviant behavior of adolescents" is provided, which contains actions, violations of moral and legal norms and influence both on the personality and on the society; the factors determining the development of deviant behavior are determined: socio-economic, medical and sanitary, socio-demographic, socio-psychological, criminal; Characterized the causes of deviant behavior of adolescents, which include individual, psychological and pedagogical, socio-psychological, personal, social, biological, psychological, moral and ethical; The strategies of social and pedagogical influences aimed at overcoming the deviant behavior of adolescents are described: population (positive transformation of the way of life and environment of adolescents to reduce risk factors of deviant behavior) and high risk (identification of persons with the risk of forming a person for the purpose of preventive measures) and regularities, which determine the process of spiritual and moral education, which can be attributed to the activity of the adolescent itself in its interaction with the environment, united education and education, aimed at forming a common moral culture and the integrity of educational influences, which is carried out by all subjects of education.

Key words: deviant behavior of adolescents, violation of moral and legal norms, factors of deviant behavior, spiritual and moral upbringing.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.
Прийнято до друку 26.10.2018 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 061.2-053.6

Н. А. Литвинова

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА МОЛОДІ У НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Соціально-психологічні аспекти підтримки молоді у недержавних організаціях особливі. З одного боку, вони містять у собі весь спектр проблем соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з іншого – перед недержавною організацією постають завдання щодо корекції та компенсації вад розвитку, відставання та занедбаності здоров'я дитини, а також подолання наслідків психологічних травм.

На підконтрольній українській владі території Луганської області проживає 1451 дитина-сирота і позбавлена батьківського піклування, з них 1041 – у сім'ях опікунів та піклувальників. Усього ж, у 2016-2017 роках у сімейні форми виховання влаштовано 367 дітей, з них усиновлено – 61, передано на виховання у сім'ї опікунів, піклувальників – 247, влаштована в дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї –

61 дитина. Наразі функціонує 13 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 90 дітей та 88 прийомних сімей, де виховується 166 дітей. Один дитячий будинок сімейного типу та 5 прийомних сімей, в яких виховується 18 дітей, переїхали з тимчасово окупованих територій Луганської області. Сьогодні в області ще 115 дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування виховуються в інтернатних установах [1].

У сучасній соціально-педагогічній літературі, таких авторів як В. Алфімова, О. Безпалько, Л. Волинця, І. Звєрєвої, А. Зінченко, Л. Коваль, Г. Лактіонової, Л. Міщик, А. Мудрика, В. Оржеховської, С. Толстоухової спостерігається розвиток проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді в Україні, вітчизняних і зарубіжних концепцій соціалізації особистості, існуючих умов захисту дитинства на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Україною в 1991 році, наголошує, що «Діти повинні мати змогу приймати активну участь у всіх справах, які впливають на їх життя, та вільно виражати свої думки. В них є право мати власні погляди, які повинні бути вислуханими та до яких треба ставитися з повагою.

Набуття необхідних знань, умінь та навичок для формування життєвої компетентності можливе тільки за умови включення дитини у систему сімейних відносин та наявності значущого дорослого поряд із молодою людиною, яка знаходиться у складних життєвих обставинах. Адже підтримка значущого дорослого може відігравати для молодої людини терапевтичну функцію шляхом: задоволення її потреб, формування відчуття безпеки та базової довіри, супроводу дитини у пізнанні та розумінні світу, інших людей, себе, допомоги дитині в регуляції власних емоцій, бажань, поведінки, розвитку саморозуміння, формування здорової ідентичності та самооцінки, підтримки морального розвитку та належного дозрівання нервової системи дитини.

Недержавною організацією, в якій діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування мають можливість влаштуватися на довгострокову опіку в СОС-прийомні сім'ї та СОС-дитячі будинки сімейного типу є МБО «Благодійний фонд «СОС Дитячі містечка» Україна.

SOS Children's Villages є одною з найбільших міжнародних неурядових фундацій, яка успішно працює вже 67 років у 135 країнах світу, в тому числі й в Україні. Організація надає допомогу сотням тисяч дітей через альтернативні форми опіки, школи, оздоровчі центри, програми укріплення сім'ї та інші форми колективної роботи. SOS Children's Villages International має статус «Економічного та Соціального Радника ООН» по правах дитини.

Провідними завданнями під час виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є формування життєвих навичок; створення умов, які сприяють соціальній адаптації дитини; формування у дитини позитивного ціннісного ставлення до суспільства, навчання,

праці, людей, самого себе; створення досвіду самоаналізу, самообслуговування, самоповаги.

Ці завдання досягаються шляхом створення довірливої атмосфери спілкування під час роботи та організації спільної діяльності між дітьми та дорослими.

Соціально-педагогічна підтримка молоді у недержавних організаціях починається з оцінки потреб молодої людини та визначення його рівня готовності до самостійного життя. Усі особливості та потреби прийомної дитини мають бути вивчені соціальними працівниками під час складання оцінки потреб, що також спрямована на полегшення входження до нової сім'ї. У ній зазначають:

- рівень умінь та навичок дитини відповідно до вікового розвитку;
- коло спілкування прийомної сім'ї;
- стосунки прийомної дитини з іншими членами сім'ї;
- стосунки прийомної дитини з іншими людьми;
- неспокій та страхи прийомної дитини;
- чи були нехтування або насильства з боку однолітків або дорослих;
- відомості про біологічних батьків та родичів дитини (чи відомо, де перебувають, спосіб життя, чи цікавляться долею дитини, чи встановлено контакт з дитиною, чи є для дитини ці контакти корисними).

Наступник кроком стає розробка плану супроводу молодих людей з числа прийомних дітей.

При здійсненні оцінки потреб дитини та складанні плану соціального супроводження кейс-менеджери молодих людей зважають на те, що діти приходять у прийому сім'ю з різного соціального оточення (з сім'ї або інтернатного закладу тощо), що, у свою чергу, може спричинити їх неадекватну поведінку. Відповідно до того, звідки потрапила молода людина, вони планують першочергові заходи та послуги, спрямовані і на дитину, і на батьків, які прописані в Плані соціального супроводження [2, с. 57–61].

В рамках супроводу, підхід ведення кейсу молодої людини ґрунтується на наступних принципах:

1. Молода особа/дитина в центрі. Молода особа повинна бути в центрі планування і заходів з надання всіх послуг. Надані послуги повинні враховувати потреби дитини/підлітка, а не вимагати від дитини/сім'ї адаптуватися до існуючої адміністративної процедури або процедури надання послуги.

2. Активність молодої людини. Сім'ї і діти повинні розглядатися як експерти свого життя. Вони повинні бути повністю залучені до процесу прийняття рішень, що стосуються їхнього становища.

3. Опора на сильні сторони. Робота з молодою людиною/сім'єю повинна ґрунтуватися на сильних сторонах, а також виявлених потребах.

Визначені сильні сторони та успіхи дитини/сім'ї можуть бути основою для тривалих змін в житті.

4. Недискримінаційне ставлення та визнання унікальності. До молодої людини/сім'ї слід ставитися толерантно, з урахуванням культурних особливостей і неупередженого ставлення. В процесі надання послуг необхідно поважати і задовольняти соціальні, культурні і економічні складові, які формують світогляд і досвід клієнтів.

5. Підзвітність і прозорість. Заходи з ведення випадку повинні належним чином реєструватися. Робота з сім'ями повинна ґрунтуватися на чесній і відкритій співпраці. Необхідно отримати згоду молодої людини/підлітка та/або батьків або осіб, що їх заміняють, коли це необхідно, якщо тільки це не ставить дитину/ молоду людину під загрозу заподіяння значної шкоди. Дитина/сім'я повинна бути проінформована в максимально можливій мірі про всю діяльність, яка може вплинути на них.

6. Достатність інформації. Робота з дитиною/сім'єю повинна ґрунтуватися на існуючій інформації з багатьох доступних джерел. На всіх етапах роботи, вона повинна бути достовірною і надійною.

7. Безперервність супроводу. В роботі з молодою людиною/сім'єю необхідно дотримуватися конкретних термінів і орієнтуватися на рішення і результат. Це повинен бути безперервний процес, а не разовий захід. Для забезпечення безперервності, принаймні, один спеціаліст повинен постійно працювати з сім'єю, від початку до кінця соціального супроводу.

8. Науково-обгрунтований підхід. Робота з молодою людиною/ сім'я повинна ґрунтуватися на науково обґрунтованих знаннях і сучасних дослідженнях. Правильна документація процесу надання послуг сприяє накопиченню знань, а регулярний огляд документації розширює практику і розуміння того, які підходи з якими клієнтами працюють краще за все.

Протягом року імплементація основних заходів індивідуального супроводу відбувається через надання психологічної підтримки (допомога у формуванні позитивної мотивації, впевненості в собі, позитивної самооцінки, навичок спілкування та розв'язання конфліктних ситуацій); проведення тренінгових занять з розвитку, формуванню та підтримки соціальних навичок (навичок самостійного життя, самообслуговування, планування бюджету, прийняття та реалізації рішень, формування здорового способу життя та безпечної поведінки, комунікативні навички; консультування з питань професійного самовизначення, здобуття освіти, працевлаштування; допомога у зміцненні відносин родинних та суспільно корисних зв'язків (зустрічі, бесіди, спілкування телефоном з позитивно налаштованими родичами); інформування з питань прав і гарантій, установлених чинним законодавством для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування; посередництво та представництво інтересів: інформування щодо органів, організацій та закладів, які можуть надати підтримку

отримувачу послуг після вибуття з прийомної сім'ї; допомога у оформленні документів; організація груп взаємодопомоги: ведення бази даних випускників з прийомних сімей, проведення квестів, заходів, зустрічей); залучення до надання послуг інших суб'єктів соціальної роботи та ресурсів громади.

Для досягнення дорослості молодій людині необхідно оволодіти значною низкою дорослих навичок.

Знання – перевірений суспільно-історичною практикою результат процесу пізнання дійсності; адекватне відображення дійсності у свідомості людини у вигляді суджень, уявлень, понять, теорій.

Уміння – засвоєні людиною способи виконання дії, які забезпечуються сукупністю набутих знань та навичок.

Навички – дії, в складі яких окремі операції стали автоматизованими в результаті виконання спеціальних вправ.

Мета вважається досягнутою, якщо до моменту переходу молодої людини до самостійного життя, він / вона відповідає таким критеріям:

- Отримав професію – має повну загальну середню освіту, спеціалізоване професійну освіту відповідно до особистих інтересів і здібностей, а також набуває практичний професійний досвід.
- Має роботу і стабільний дохід – забезпечений постійним місцем роботи і має стабільний дохід.
- Має житло – забезпечений автономним місцем проживання: має власне житло або орендує житло на умовах довгострокової оренди.

Володіє соціальними навичками – вміє жити в співтоваристві: добре встановлює і підтримує контакти з іншими людьми, конструктивно вирішує конфлікти, знає свої права і обов'язки, поважає права і інтереси інших громадян.

- Володіє життєвими навичками – має практичні навички, необхідні в щоденному житті: вміє стежити за своїм здоров'ям, володіє навичками планування сім'ї, вміє раціонально розпоряджатися грошима і вести домашнє господарство, вміє знаходити інтереси додатково до роботи і навчання, знає, де можна отримувати різні послуги.
- Емоційна стабільність – має позитивний і реалістичний погляд на життя.

Благодійною організацією «СОС Дитячі містечка» було розроблено та впроваджено Молодіжну програму. Програма базується на Національній Молодіжній Концепції, яка є ключовим національним документом, що визначає організацію і надання послуг для молоді у рамках Національної асоціації «СОС Дитячі містечка» Україна. Концепція визначає різні варіанти підтримки для молоді на різних стадіях її життя відповідно до правових вимог національної системи соціального захисту молоді.

У молодіжній програмі очікується, що молодь приймає активну участь у процесі планування розвитку та навіть підписує план розвитку як символ більшої відповідальності.

Співробітники молодіжної програми формують взаємини з молодими людьми на основі підходу «рівний – рівному». Все посильні завдання підлітки/ молоді люди – учасники Молодіжної програми повинні виконувати самостійно, співробітники Молодіжної програми завжди доступні для допомоги і підтримки, але вони не виконують посильні завдання за дітей або замість дітей. Це означає, що прості завдання і завдання середньої складності щодо свого життя (наприклад, отримання паспорта, складання резюме, пошук житла, моніторинг ринку вакансій і т.д.) молоді люди виконують самостійно або за підтримки співробітників Молодіжної програми. Також, молодь залучається до виконання складних завдань (наприклад, планування, організація і проведення заходів в Молодіжній програмі – походів, поїздок, зустрічей та ін.).

Учасники Молодіжної програми щороку беруть участь в оцінці роботи програми і якості послуг, що надаються їм в рамках програми. Їх участь реалізується через анкетування після наданого сервісу, інтерв'ювання. Раз на рік в кінці літа в Молодіжній програмі проводиться зустріч учасників програми, на якій аналізується робота програми за попередній період і плануються зміни на наступний рік. Напрацювання цієї зустрічі використовуються в процесі річного планування.

Також, молоді люди в обов'язковому порядку залучаються до участі в оцінці впливу плану індивідуального розвитку дитини / молодої людини, яка проходить кожні 3 місяці.

В цілому, завдяки участі у прийнятті рішень, які впливають на його/її життя, дитина/юнак вчиться життєво необхідним речам – таким, як спілкування, співпраця, взаєморозуміння, вирішення конфліктних ситуацій, ведення переговорів та прийняття рішень. Ці навички необхідні для того, щоб дитина/юнак сформувалася як незалежна доросла людина, а також відповідальний член суспільства, який робить свій вклад у його розвиток. Водночас суспільство оцінюється відповідно до якості життя, яке воно забезпечує юним громадянам, адже головним джерелом прогресу будь-якого суспільства є діти, від яких залежить його майбутній розвиток.

Список використаної літератури

1. Влаштовано у сім'ї 88% дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування, – брифінг**.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://loga.gov.ua/oda/press/news/vlashtovano_u_simyi_88_ditey_sirit_ta_pozbavlenih_batkivskogo_pikluvannya_brifing. **2. Методичні** рекомендації щодо навчання прийомних батьків, соціальних працівників, національних та регіональних тренерів / Н. М. Комарова, І. В. Пєша. – К. : Держсоцслужба, 2006 – 168 с. **3. Методичні** рекомендації щодо сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (у запитаннях та відповідях). – К. : Держсоцслужба, 2005 – 116 с. **4. Посібник** для соціальних працівників щодо підготовки та соціального

супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: у 2 кн. / Г. М. Бевз та ін. – К. : Держсоцслужба, 2006 – Кн. 2 – 180 с. **5. Прийомна** сім'я: методика створення і соціального супроводу: наук.-метод. посібник / Г. М. Бевз, В. О. Кузьмінський, О. І. Нескучаєва та ін. – К. : Центр стратегічної підтримки, 2003 – 92 с. **6. Соціальна** робота: технологічний аспект / за заг. ред. А. Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2004 – 634 с. **7. Технологія** роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: методичний посібник / С. В. Толстоухова, О. О. Яременко, О. В. Вакуленко та ін. – К. : ДЦССМ, 2003 – 88 с. **8. Трубавіна І. М.** Консультування сім'ї / І. М. Трубавіна. Науково-методичні матеріали. Ч. 1 – К. : ДЦССМ, 2003 – 55 с.

Литвинова Н. А. Соціально-педагогічна підтримка молоді у недержавних організаціях

Автором статті доведена актуальність проблеми, яка досліджується, значущість соціально-педагогічної підтримки молоді з числа дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування у недержавних організаціях.

Провідними завданнями під час виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є формування життєвих навичок; створення умов, які сприяють соціальній адаптації дитини; формування у дитини позитивного ціннісного ставлення до суспільства, навчання, праці, людей, самого себе; створення досвіду самоаналізу, самообслуговування, самоповаги.

Розкрито особливості та потреби прийомної дитини/молодої людини, які мають бути вивчені соціальними працівниками під час складання оцінки потреб.

Названо принципи ведення кейсу молодої людини: молода особа/дитина в центрі. Активність молодої людини. Опора на сильні сторони. Недискримінаційне ставлення та визнання унікальності. Підзвітність і прозорість. Достатність інформації. Безперервність супроводу. Науково-обгрунтований підхід.

Акцентовано увагу на Молодіжній програмі благодійної організації «СОС Дитячі містечка» та компетенціях самостійної молодої людини.

Ключові слова: прийомна дитина, молода людина, соціально-педагогічна підтримка, супровід, молодіжна програма.

Литвинова Н. А. Социально-педагогическая поддержка молодежи в негосударственных организациях

Автором статьи доказана актуальность проблемы, исследуемой значимость социально-педагогической поддержки молодежи из числа детей сирот и детей лишенных родительской опеки в негосударственных организациях.

Ведущими задачами при воспитании детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки является формирование жизненных

навыков; создание условий, способствующих социальной адаптации ребенка; формирование у ребенка положительного ценностного отношения к обществу, к учебе, к труду, к людям, к самому себе; формирование умения самоанализа, самообслуживание, самоуважения.

Раскрыто особенности и потребности приемного ребенка / молодого человека, которые должны быть изучены социальными работниками при составлении оценки потребностей.

Названы принципы ведения кейса молодого человека: молодой человек / ребенок в центре. Активность молодого человека. Опора на сильные стороны. Недискриминационное отношение и признание уникальности. Подотчетность и прозрачность. Достаточность информации. Непрерывность сопровождения. Научно-обоснованный подход.

Акцентировано внимание на Молодежной программе благотворительной организации «СОС Детские деревни» и компетенциях самостоятельного молодого человека.

Ключевые слова: приемный ребенок, молодой человек, социально-педагогическая поддержка, сопровождение, молодежная программа

Lytvynova N. Socio-pedagogical Support of youth in Non-Governmental Organizations

The author of the article proves the urgency of the problem, examines the significance of social and pedagogical support for young people from among orphans and children deprived of parental care in non-governmental organizations.

The leading tasks in the education of orphans and children deprived of parental care is the formation of life skills; creating conditions conducive to the social adaptation of the child; the formation of a child's positive value attitude to society, to study, to work, to people, to himself; the formation of the skills of self-analysis, self-service, self-esteem.

The features and needs of the adopted child / young person are revealed, which should be studied by social workers in the preparation of a needs assessment.

The principles of conducting a case of a young man are named: a young man / child in the center. The activity of a young man. Reliance on strengths. Non-discriminatory attitude and recognition of uniqueness. Accountability and transparency. Sufficiency of information. Continuity maintenance. Scientifically based approach.

The attention is focused on the Youth program of the charitable organization “SOS Children's Villages” and the competencies of an independent young man.

Key words: adopted child, young man, social and pedagogical support, support, youth program.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2018 р.
Прийнято до друку 26.10.2018 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.